

Вероніка ДМИТРОВСЬКА

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ ГІРСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Розглянуто особливості формування дохідної частини місцевих бюджетів гірських населених пунктів. Особлива увага приділена напрямам зростання доходів місцевих бюджетів гірських населених пунктів. Обґрунтовано концептуальні підходи до покращення ресурсного забезпечення органів місцевого самоврядування. Змодельовано раціональний розподіл фінансових ресурсів регіону за окремими напрямками за допомогою побудови оптимізаційної задачі.

Незважаючи на те, що прийнято низку нормативних актів, які регламентують порядок фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування щодо виконання власних і делегованих повноважень, на практиці такі норми не виконуються повною мірою й актуальними залишаються існуючі проблеми. На сьогодні питання зміцнення фінансової бази бюджетів гірських населених пунктів набувають особливої гостроти і потребують все новіших підходів до їхнього вирішення.

Актуальним проблемам теоретичних і прикладних аспектів механізму формування доходів місцевих бюджетів гірських населених пунктів присвячено праці таких відомих вітчизняних вчених, як М. Долішній, О. Кириленко, В. Кравченко, І. Луніна, Ц. Огонь, В. Пилипів, І. Сазонець, М. Свердан, І. Ткачук, В. Швець, С. Юрій та ін.

У роботах вищезгаданих авторів сформуване методологічне підґрунтя для дослідження процесів формування доходів місцевих бюджетів. Проте в економічній науці відчувається обмеженість науково-теоретичних розробок, зокрема напрямів зростання доходів місцевих бюджетів гір-

ських населених пунктів, в результаті чого виникає необхідність подальших наукових досліджень у цій сфері.

Науковці здебільшого пропонують одні й ті самі напрями зміцнення доходів місцевих бюджетів, зокрема: віднесення до складу місцевих податків і зборів транспортного податку й плати за землю; закріплення за місцевими бюджетами вищої частки податку на доходи фізичних осіб та його справляння за місцем проживання платника податку, а не за місцем його роботи; введення екологічного податку та податку на багатство; використання нових елементів механізму фінансового вирівнювання та бюджетного регулювання (розробка порядку надання додаткових дотацій та цільових субвенцій, створення регіональних трансфертних фондів, закріплення за місцевими бюджетами певної частки загальнодержавних податків і зборів) тощо.

Вважаємо, що з метою забезпечення соціально-економічного розвитку гірських адміністративно-територіальних одиниць, необхідно розробити відповідну концепцію, яка охоплювала б модернізацію усіх дохідних джерел на місцевому рівні за умови

якнайповнішого використання природних, трудових, фінансових ресурсів на місцях. Йдеться про те, що, попри державну фінансову підтримку, необхідно активізувати пошук альтернативних джерел фінансування місцевих програм розвитку. Такі концепції повинні готувати органи місцевого самоврядування та затверджувати їх треба на державному рівні, позаяк держава має нести солідарну відповідальність щодо виконання цих програм. Необхідною умовою затвердження концепцій формування доходів гірських населених пунктів є урахування специфіки конкретної території та повномасштабне використання місцевої сировини.

З огляду на те, що гірські населені пункти мають певні привілеї від держави, передбачені Законом України “Про статус гірських населених пунктів України”, вважаємо, що основним напрямом соціально-економічного розвитку таких територій є пошук внутрішніх дохідних джерел задля фінансування видатків в рамках реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону. З цією метою необхідно докласти максимум зусиль для повномасштабного використання місцевого виробничого потенціалу в напрямку зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування. З метою реалізації зазначеного необхідно удосконалити нормативно-правове та інституційне забезпечення.

Спробуємо сформувати концепцію зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів гірських населених пунктів на прикладі територій Івано-Франківської області. Основною метою концепції є забезпечення самодостатності та конкурентоспроможності територіальної громади в умовах політичних та економічних трансформацій.

Основними цілями концепції є:

– удосконалення складу і структури доходів місцевого бюджету;

– розвиток виробництва на відповідній території, зокрема, деревообробної промисловості;

– використання альтернативних джерел формування дохідної бази органів місцевого самоврядування;

– модернізація інституційного забезпечення формування доходів місцевого бюджету;

– забезпечення стабільності податкових надходжень до відповідного бюджету;

– розвиток туристичної галузі та житлово-комунального господарства.

Досягнення основних цілей концепції має відбуватися із урахуванням принципів:

1) Автономності. Принцип автономності формування доходів місцевих бюджетів гірських населених пунктів полягає у можливості органів місцевого самоврядування не лише самостійно вводити місцеві податки і збори, а й визначати базу оподаткування певним податком, їх ставки та інші елементи податку з урахуванням специфіки згаданих територій. У вітчизняній фінансовій літературі поняття фінансової автономії органів місцевого самоврядування розкрито не повною мірою, натомість в зарубіжній літературі – є низка досліджень з приводу фінансової (фіскальної) автономії та, зокрема, повноважень місцевих властей щодо її реалізації. Основним завданням надання автономності органам місцевого самоврядування в європейських країнах є забезпечення їх таким обсягом фінансових ресурсів, який був би достатнім для надання суспільно-важливих послуг місцевим жителям. Крім того, одним із найважливіших індикаторів фінансової автономії є частка податкових доходів у сукупному обсязі доходів місцевих бюджетів [11, 4]. Головним чином виконання згаданого принципу в гірських населених пунктах України є збільшення частки місцевих податків і зборів в сукупних доходах місцевих бюджетів.

2) Стабільності. Для повноцінного виконання органами місцевого самоврядування своїх функцій та задоволення потреб місцевих жителів, необхідно забезпечити стабільність надходжень. В протилежному випадку можливий відтік капіталу і трудових ресурсів. Виконання цього принципу важливе з огляду на необхідність підтримання сприятливого соціального клімату в гірських місцевостях.

3) Достатності та ефективності. Доходи місцевих бюджетів територій, яким надано статус гірських, мають бути достатніми не лише для здійснення поточних видатків, а й інвестиційних. Причому, фінансування інвестицій набуває все більшого значення в контексті забезпечення соціально-економічного розвитку територій та держави в умовах євроінтеграційних трансформацій та політичної нестабільності. З огляду на зазначене, стратегічною метою діяльності органів місцевого самоврядування є зміцнення фінансової бази та забезпечення конкурентоспроможності регіонів.

4) Лояльності. Сутність цього принципу полягає в необхідності прийняття виважених, обґрунтованих і ефективних рішень органами місцевого самоврядування при проведенні ними власної фінансової політики. Такі рішення повинні максимально задовольняти інтереси усіх суб'єктів економічних відносин.

5) Прозорості й підконтрольності. Політика формування доходів місцевих бюджетів має бути прозорою. Тобто всі показники доходів, а також можливі зміни в надходженнях, зумовлені зовнішніми чи внутрішніми факторами, мають бути доступними для місцевих жителів. Крім того, з метою формування раціональної структури доходів місцевих бюджетів гірських територій, використання альтернативних та пошук нових джерел доходів потрібно проводити бюджетні слухання, позаяк саме цей вид співпраці місцевої

влади й жителів є дієвим інструментом підвищення довіри громадськості до місцевої влади та прийняття ефективних фінансових рішень. В будь-якому разі органи місцевого самоврядування мають бути підконтрольними місцевій громаді задля уникнення випадків зловживання владою та проявів суб'єктивізму в процесі формування доходів місцевого бюджету.

6) Солідарності. Держава як головний арбітр у сфері розподільчих і перерозподільчих відносин повинна брати солідарну участь у фінансуванні не лише поточних витрат органів місцевого самоврядування, а й програм їх розвитку.

Із урахуванням основних цілей і принципів концепції зміцнення доходної бази бюджетів гірських населених пунктів для її виконання необхідно вжити наступні заходи. Насамперед, необхідно розвивати виробництво, що забезпечить створення нових робочих місць та прискорення кругообороту капіталу не лише на конкретній території, а й на рівні держави. Розвиток виробництва породжує притік трудових ресурсів з інших територіальних громад внаслідок "голосування ногами" за кращі умови проживання за Ч. Тібу.

Для стимулювання розвитку бізнесу можна, наприклад, звільнити суб'єкти господарювання на початковій стадії їхньої діяльності від оподаткування податками, які зараховуються до відповідних місцевих бюджетів. Цікавим в цьому плані є досвід Японії щодо надання "м'яких позик" для розвитку малих підприємств, які здійснюють інноваційну діяльність. Сутність державної фінансової підтримки в цьому разі полягає в сплаті половини звичайної процентної ставки за кредитами [4, 82]. На місцевому рівні потрібно організувати такі кредитні відносини за схемою: банк – орган місцевого самоврядування – підприємство. Тобто фактично посередником виступає орган місцевого

самоврядування, який бере кредит в банку та надає його в користування суб'єкту господарювання. При цьому відсотки за кредитом сплачує відповідна місцева рада за рахунок коштів спеціального фонду бюджету. Звісно, рішення про застосування таких механізмів стимулювання розвитку виробництва мають прийматися із урахуванням територіальної галузевої специфіки. Якщо говорити про гірські населені пункти, то пріоритетною для цих регіонів є деревообробна промисловість. Одним із найефективніших механізмів стимулювання її розвитку є створення комунальних деревообробних підприємств, що сприятиме збільшенню робочих місць, ефективному використанню місцевої сировини, зміцненню фінансової бази органів місцевого самоврядування. Крім того, така форма власності забезпечить контроль органів місцевого самоврядування над капіталом та грошовими потоками підприємства, а відтак, унеможливить виникнення загрози розкрадання та втрати стратегічно-важливого ресурсу, що можливо внаслідок діяльності приватного сектору.

З цієї метою варто створити незалежний контролюючий орган із представників місцевої громади, компетентних у справах фінансів і бюджету та які мають спеціальну освіту. Головними функціями такого органу є участь у розробці місцевого бюджету, контроль за виконанням доходів місцевого бюджету, аналіз звітності тощо.

Як відомо, на сьогодні, держава спрямовує фінансові ресурси лише для вирівнювання дохідної спроможності місцевих бюджетів та реалізації делегованих повноважень місцевого самоврядування. У зв'язку з тим, що не всі регіони України є самодостатніми й такими, що мають фінансовий потенціал соціально-економічного зростання, держава повинна надавати фінансову допомогу, скажімо, для розвитку пріоритетних галузей. З цього приводу вва-

жаємо за потрібне застосовувати додаткову субвенцію на розвиток деревообробної промисловості гірських населених пунктів. Так, $S = V_w x k$, де S – сума субвенції, тис. грн.; V_w – вартість видобутої деревини, тис. грн.; k – коефіцієнт використання лісових ресурсів, який визначається таким чином: $k = \frac{M_w}{P_w}$, де M_w – кількість переробленої деревини, т; P_w – кількість видобутої деревини, т.

Вважаємо, що розрахунок такого показника стимулюватиме розвиток лісопереробної галузі, оскільки його значення прямо пропорційно залежатиме від кількості переробленої деревини. Однак враховувати його необхідно лише тоді, коли він буде меншим за одиницю.

Потенційним джерелом доходів місцевих бюджетів є кошти міжнародних організацій, досвід ефективного залучення яких для вирішення проблем фінансування місцевих заходів вже є. Так, в рамках реалізації проекту “Підвищення енергоефективності в будівлях навчальних закладів м. Івано-Франківська” було залучено 3,6 млн. грн. від НЕФКО (Північна екологічна фінансова корпорація) під 3,0% річних, в той час, коли відсотки за муніципальними облігаціями – 15%. Незважаючи на те, що така міжнародна фінансова організація не володіє ресурсами в національній валюті, все таки Україні кредит був наданий в гривнях, що дозволило уникнути ризиків валютних коливань при погашенні кредиту. Але в зв'язку з тим, що вітчизняне законодавство забороняє нерезидентам надавати Україні кредити в національній валюті, був розроблений спеціальний механізм, який передбачає залучення до кредитування комерційного банку – агента НЕФКО. Реалізація цього проекту при мінімальному вкладенні бюджетних ресурсів дозволила отримати такі переваги: отримання чистої економії грошових коштів в сумі 1026,3 тис. грн./

на рік; забезпечення комфортного перебування дітей та учнів у дошкільних і шкільних навчальних закладах; скорочення обсягів споживання теплової енергії (на 1756,6 Гкал на рік); зменшення обсягів викидів вуглекислого газу (на 415,72 т. на рік); невеликий термін окупності – 3,5 років.

Отже, враховуючи такий досвід, вважаємо, що кредити міжнародних організацій повинні стати дієвим інструментом модернізації комунальної інфраструктури територій, в тому числі й тих, яким надано статус гірських. Зокрема, для останніх привабливими є також кредити KfW (банківська група державних банків розвитку і федеральних земель), призначення якої – надання фінансової підтримки містам в реалізації інфраструктурних проектів для підвищення якості життя та привабливості населених пунктів. Гірські території України мають більші порівняно з іншими регіонами переваги щодо залучення таких кредитів. Тому використання цих ресурсів задля досягнення соціально-економічного розвитку територій, яким надано статус гірських, є перспективним напрямком залучення альтернативних небюджетних джерел фінансування місцевих програм.

Потрібно ширше використовувати можливість збирання неподаткових доходів, які на сьогодні не відіграють суттєвої ролі у формуванні дохідної бази місцевого самоврядування. Насамперед, необхідно переглянути умови передання в оренду комунального майна, яке здають в користування здебільшого за заниженою платою порівняно з приватним сектором. Це саме стосується й діяльності інших підприємств комунального господарства, які в більшості випадків збиткові. Потребує виважених рішень проблема продажу комунального майна, позаяк такі надходження хоч і збільшують дохідну частину бюджету розвитку територіальних громад, але є в перспективі вичерпними.

Очевидно, що така ситуація свідчить про необхідність удосконалення фінансового менеджменту на місцях та підходів до управління комунальною власністю.

Корисним з цього приводу є досвід Німеччини, де широко розповсюджені публічно-правові підприємства комунальної форми власності, які не є юридичними особами. Це здебільшого бюджетні організації, діяльність яких здійснюється згідно з фінансовим планом, затвердженим вищою організацією (якщо таке підприємство є складовою публічно-правової корпорації) або громадою. В другому випадку відповідна місцева рада, що організовує таке підприємство, повинна прийняти статут, призначити керівника та сформувати виробничу комісію як комісію ради. При цьому публічно-правовими комунальними підприємствами, що мають статус юридичної особи, можуть бути лише комунальні ощадкаси [3].

Принагідно зазначимо, що Долинська районна рада прийняла рішення про створення центру первинної медико-санітарної допомоги як окремої юридичної особи. Такий комунальний заклад “Центр первинної медико-санітарної допомоги Долинського району” заплановано створити на базі відокремленого майна, що є спільною власністю територіальних громад сіл, селища і міста Долинського району, яке знаходиться на балансі Долинської центральної районної лікарні, Вигодської міської лікарні. Звісно, що такі зміни сприятимуть здійсненню структурно-організаційного та фінансово-економічного розмежування первинного й вторинного рівнів надання медичної допомоги, збільшенню доступності та якості первинної медико-санітарної допомоги населенню територіальних громад сіл, селища, міста Долинського району. Разом з тим, організація діяльності згаданого комунального закладу нічим не відрізняється від сучасного типу управління комунальним майном і

не віддзеркалює прогресивних механізмів менеджменту комунальних установ.

Ми вважаємо, що вирішальну роль у фінансуванні привабливості гірських населених пунктів має відігравати державна фінансова підтримка, позаяк саме держава повинна дбати про забезпечення доступними життєво важливими благами громадян незалежно від місця їхнього проживання. Відомо, що населення територій, яким надано статус гірських, перебуває в гірших умовах, ніж населення інших регіонів України. А державні фінансові гарантії, передбачені Законом України "Про статус гірських населених пунктів", не забезпечують розвиток таких територій. На нашу думку, забезпечення соціально-економічного розвитку гірських населених пунктів має бути одним із пріоритетних завдань державної фінансової політики, виконання якого сприятиме економічному зростанню вітчизняної економіки загалом.

Враховуючи зазначене та на виконання принципу солідарності, з Державного бюджету України щороку має надходити певна сума коштів на заходи з розвитку гірських територій. Для розрахунку її обсягу спробуємо змодельовати раціональний розподіл фінансових ресурсів регіону за окремими напрямками за допомогою побудови оптимізаційної задачі.

Нехай перспективний план розвитку території охоплює n цільових програм, для реалізації яких визначений обсяг фінансування, S_i , i – номер цільової програми, ($i = \overline{1, n}$), S – перспективний сукупний обсяг фінансування розвитку території планового бюджетного періоду. З огляду на те, що практика свідчить про перманентне недофінансування програм розвитку, треба визначити мінімальні (α_i) та максимальні (β_i) обсяги фінансування реалізації i -ої програми. Мінімум допустимий обсяг фінансування програми має забезпечити

виконання закінченого етапу цієї програми, після якого роботи можна продовжити і при цьому не понести значних фінансових втрат. Максимально допустимий обсяг фінансування програми враховує можливі цінові зміни матеріалів, роботи, тобто повинен ураховувати певний резерв коштів.

Балансова умова реалізації комплексу програм розвитку регіону також має враховувати можливе недофінансування (f – коефіцієнт недофінансування).

У поставленій задачі закладений принцип розподілу наявних фінансових ресурсів. За допомогою процедури виділення пріоритетів здійснимо наступне. Присвоїмо ранги кожній програмі (r_i), відповідно до пріоритетів її реалізації. Наступним кроком буде визначення вагових коефіцієнтів структури розподілу фінансових ресурсів, які можна пояснити як ступінь важливості (ваги) реалізації i -ої цільової програми. Для практичної реалізації поставленої задачі переходимо від r_i до відносних величин:

$$d_i = \frac{r_i}{\sum_{i=1}^n r_i}, \quad 0 \leq d_i \leq 1. \quad (1)$$

Далі здійснимо процедуру формування критерію оптимальності поставленої задачі.

Критерієм оптимальності буде цільова функцією в виду:

$$F \sum_{i=1}^n d_i x_i \rightarrow \max, \quad (2)$$

у якій x_i – невідомий можливий обсяг фінансування реалізації i -ої програми, d_i – ваговий коефіцієнт структури розподілу.

Обмеженнями оптимізаційної задачі є наступні умови.

Обмеження на граничні розміри розподілу обсягів фінансових ресурсів між цільовими програмами:

$$\alpha_i \leq x_i \leq \beta_i. \quad (3)$$

Балансова умова:

$$\sum_{i=1}^n x_i \leq f \cdot S. \quad (4)$$

Поставлену задачу реалізуємо на даних перспективного плану розвитку Долинського району Івано-Франківської області (який має статус гірського).

Так, на реалізацію стратегії економічного та соціального розвитку Долинського району Івано-Франківської області до 2015 року прийнято 16 програм: програма розвитку інвестиційної діяльності до 2015 р.; програма розвитку туризму на 2012–2015 рр.; програма розвитку тваринництва на 2013–2015 рр.; програма забезпечення населення якісною питною водою в достатній кількості на 2012–2020 рр; програма “Здоров’я населення Прикарпаття 2013–2020”; програма розвитку земельних відносин на 2013–2020 рр.; програма “Культура Долини” на 2012–2015 рр.; програма розвитку дошкільної освіти на 2011–2017 рр.; програма забезпечення соціальним житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа на 2013–2015 рр.; районна цільова програма “Місцеві стимули для медичних працівників” на 2013–2014 рр.; програма розвитку малого і середнього підприємництва на 2013–2014 рр.; районна цільова соціально-економічна програма будівництва (придбання) доступного житла на 2010–2017 рр.; районна цільова програма містобудівного кадастру на 2013–2016 рр.; комплексна екологічна програма на період до 2015 р.; програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на період до 2014 р.; районна комплексна програма “Молодь Прикарпаття” на 2010–2015 рр.

Для проведення подальших розрахунків здійснимо вибірку серед згаданих програм за пріоритетністю їхнього співфінансування за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших незаборонених законодавством джерел. До вибірки не входять програми, фінансування яких можливо забезпечити за рахунок коштів місцевих бюджетів.

нансування яких можливо забезпечити за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Нехай на 2013 р. найпріоритетнішими є програми розвитку туризму та реформування житлово-комунального господарства. Надамо рангу – 9 балів.

Наступними за важливістю є програми розвитку малого і середнього підприємництва та будівництва доступного житла в районі – по 8 балів.

Черговими по вагомості виконання у 2013 р. є програми розвитку дошкільної освіти та забезпечення соціальним житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, або осіб з їх числа – по 7 балів.

Подальшими за значущістю в реалізації є програми забезпечення населення Долинського району якісною питною водою в достатній кількості та “Здоров’я населення Прикарпаття 2013–2020” – по 6 балів.

Менш важливими визнаємо програми розвитку тваринництва (5 балів), розвитку інвестиційної діяльності та земельних відносин (по 4 бали) (табл. 1).

План розвитку району охоплює одинадцять програм, важливість кожної з яких оцінена експертним шляхом та визначені необхідні обсяги фінансування. Задача розв’язана за допомогою пакету прикладних програм EXCEL, утиліти “Solver”. Результати розв’язання показані в табл. 2.

Отриманий оптимальний обсяг фінансування окремих програм дещо менший від потрібного, що пов’язано із необхідністю першочергової реалізації інших програм. Так, сума коштів фінансування збільшена за такими програмами: розвитку туризму на 2012–2015 рр. – на 4425 тис. грн.; забезпечення соціальним житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа на 2013–2015 рр. – на 40 тис. грн.; розвитку малого і середнього підприємництва на 2013–2014 рр. – на 320 тис. грн.; будівництва (придбання)

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку оптимального розподілу фінансових ресурсів за програмами розвитку Долинського району Івано-Франківської області у 2013 р.

№ п.п.	Назва програми	Ранг, р	Ваговий коефіцієнт, d	Вартість реалізації, S (тис. грн.)	Мінімальний обсяг фінансування, α (тис. грн.)	Максимальний обсяг фінансування, β (тис. грн.)
1	Програма розвитку інвестиційної діяльності до 2015 р.	4	0,021	45,5	22,75	50,05
2	Програма розвитку туризму на 2012–2015 рр.	9	0,170	29500	14750	33925
3	Програма розвитку тваринництва на 2013–2015 рр.	5	0,064	245	122,5	269,5
4	Програма забезпечення населення якісною питною водою в достатній кількості на 2012–2020 рр.	6	0,128	7200	3600	8280
5	Програма “Здоров’я населення Прикарпаття 2013–2020”	6	0,043	292,3	146,15	324,453
6	Програма розвитку земельних відносин на 2013–2020 рр.	4	0,021	60	30	69
7	Програма розвитку дошкільної освіти на 2011–2017 рр.	7	0,149	11600	5800	11716
8	Програма забезпечення соціальним житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа на 2013–2015 рр.	7	0,021	200	100	240
9	Програма розвитку малого і середнього підприємництва на 2013–2014 рр.	8	0,106	3200	1600	3520
10	Районна цільова соціально-економічна програма будівництва (придбання) доступного житла на 2010–2017 рр.	8	0,085	1300	650	1365
11	Програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на період до 2014 р.	9	0,191	40000	20000	44000

доступного житла на 2010–2017 рр. – на 65 тис. грн.; реформування і розвитку житлово-комунального господарства району на період до 2014 р. – на 44000 тис. грн.

Такі зміни зумовлені зменшенням фінансування за програмами: розвитку інвестиційної діяльності до 2015 р. – на 22,75 тис. грн.; розвитку тваринництва на 2013–2015 рр. – на 122,5 тис. грн.; забезпечення населення якісною питною водою в достатній кількості на 2012–2020 рр. – на 3600 тис. грн.; “Здоров’я населення Прикар-

паття 2013–2020” – на 146,15 тис. грн.; розвитку земельних відносин на 2013–2020 рр. – на 30 тис. грн.; розвитку дошкільної освіти на 2011–2017 рр. – на 4928,6 тис. грн.

Загальна сума коштів на реалізацію програм становить 93,64 млн. грн. Очевидно, що такий обсяг фінансування не буде обтяжливим для Державного бюджету України, позаяк становить лише 0,025% його доходів на 2013 р. Крім того, вважаємо, що граничну величину фінансування розвитку гірських населених пунктів по-

Оптимальний розподіл фінансових ресурсів за програмами розвитку Долинського району на 2013 рік

№ п.п.	Назва програми	Оптимальний обсяг фінансування, (тис. грн.)	Сума додаткового фінансування, (тис. грн.)
1	Програма розвитку інвестиційної діяльності до 2015 р.	22,75	-22,75
2	Програма розвитку туризму на 2012–2015 рр.	33925	4425
3	Програма розвитку тваринництва на 2013–2015 рр.	122,5	-122,5
4	Програма забезпечення населення якісною питною водою в достатній кількості на 2012–2020 рр.	3600	-3600
5	Програма “Здоров’я населення Прикарпаття 2013–2020”	146,15	-146,15
6	Програма розвитку земельних відносин на 2013–2020 рр.	30	-30
7	Програма розвитку дошкільної освіти на 2011–2017 рр.	6671,4	-4928,6
8	Програма забезпечення соціальним житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа на 2013–2015 рр.	240	40
9	Програма розвитку малого і середнього підприємництва на 2013–2014 рр.	3520	320
10	Районна цільова соціально-економічна програма будівництва (придбання) доступного житла на 2010–2017 рр.	1365	65
11	Програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на період до 2014 р.	44000	44000

трібно збільшити до рівня, визначеного для депресивних територій. Зокрема, згідно із Законом України “Про стимулювання розвитку депресивних регіонів” така підтримка становить 0,2% від доходів Державного бюджету України на відповідний рік [2] або 741,12 млн. грн. З огляду на кризовий стан економіки України, величину фінансування розвитку гірських територій можна було б знизити до 0,1% від доходів Державного бюджету України, а це – 370,56 млн. грн. Так чи інакше, визначений нами обсяг фінансування програм розвитку Долинського району майже в 4 рази менший від цієї величини, збільшення якої значно розширило б можливості органів місцевого самоврядування щодо фінансування соціально-економічного розвитку гірських територій. Такі кошти слід виділяти у вигляді інвестиційних субвенцій місцевим бюджетам гірських населених пунктів, крім тих субвенцій, що

надаються з метою фінансового забезпечення виконання органами місцевого самоврядування делегованих повноважень.

Зазначимо також, що вибір граничних обсягів фінансування здійснювався дещо умовно: мінімальні розміри фінансових ресурсів були встановлені на рівні ½ необхідних обсягів (тих, що зазначені у відповідних програмах), а максимальні – на дещо більшому рівні від запланованих.

Можливості вибору оптимальних обсягів фінансового забезпечення реалізації місцевих програм за допомогою оптимізаційної задачі дуже широкі, оскільки розподіл можна здійснювати за додатково введеними критеріями, якими можуть бути:

- урахування факту недофінансування державою зазначених програм;
- першочерговість виконання програм;
- введення додаткових обмежень щодо терміну реалізації відповідних програм тощо.

Практика свідчить про те, що під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників суттєво можуть змінитися умови фінансування. Тому визначення оптимальних варіантів розподілу фінансових ресурсів має важливе значення для раціонального їх використання при реалізації цільових програм, що забезпечує максимально можливе їх виконання. Тому за допомогою імітаційного моделювання можна визначити такі функціональні характеристики розподілу додаткового доходу території як еластичність, маневреність, ефективність, надійність, напруженість та інші, аналіз яких сприятиме прийняттю раціональних фінансових рішень.

Таким чином, одним із найважливіших напрямків соціально-економічного розвитку гірських територій є здійснення комплексу заходів із зростання доходів бюджету місцевого самоврядування гірських населених пунктів в рамках реалізації концепції зміцнення дохідної бази відповідних адміністративно-територіальних одиниць та удосконалення державної фінансової підтримки.

Література

1. *Бюджетний кодекс України*. – Х.: Право, 2011. – 128 с.
2. Закон України “Про стимулювання розвитку депресивних регіонів” від 08.09.2005 р. № 2850-IV.
3. Галкін В.М. Досвід місцевого самоврядування розвинутих країн та можливість застосування його в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>.
4. *Грошово-кредитні засоби регулювання економіки: Монографія* / Л. Кривенко, О. Дутченко, М. Синюченко та ін.; За заг. ред. д-ра екон. наук Л. Кривенко. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – 210 с.
5. Долишній М.І. Актуальні проблеми формування регіональної політики в Україні // *Регіональна економіка*. – 2009. – № 3. – С. 9-17.
6. *Диверсифікація доходів місцевих бюджетів* / Луніна І. О., Кириленко О. П., Лучка А. В. та ін.; За ред. д-ра екон. наук І. О. Луніної. – К.: НАН України; Ін-т екон. та прогнозув, 2010. – 320 с.
7. *Місцеві фінанси* / О. Кириленко, О. Квасовський, А. Лучка та ін.; За ред. О. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с.
8. *Особливості формування дохідної частини місцевих бюджетів в Україні* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kraina.org.ua/ua/module/Budget_expenses/conception/496/
9. Пилипів В. До питання про федералізацію України: проблеми забезпечення бюджетної самодостатності регіонів // *Економіка України* – 2011. – № 3. – С. 26–34.
10. Свердан М.М. Формування доходів місцевих бюджетів в Україні: сучасні тенденції та можливості удосконалення // *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. – 2009. – № 1. – С. 245–266.
11. *Fiscal autonomy of sub-central governments* / OESD Network of fiscal relations. – 2005. – 30 р.